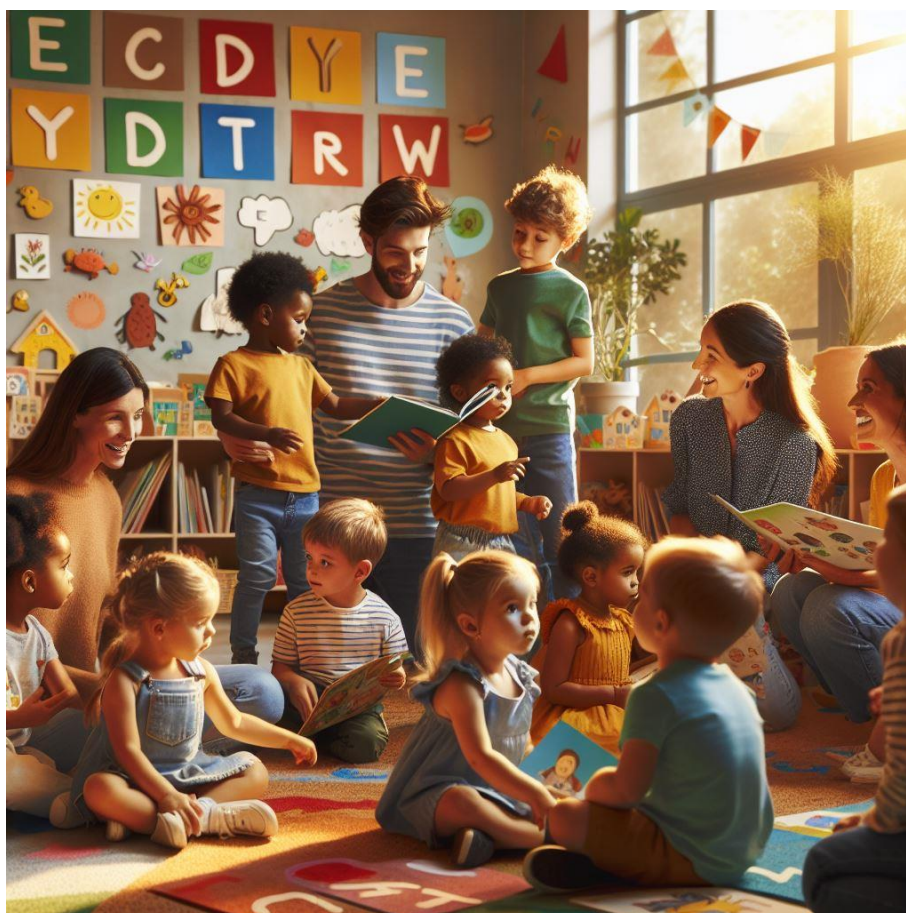

FREDRIKSTAD
KOMMUNE

Håndbok for arbeid med språkmiljø og språkstimulering i barnehagen. 2025

Forord

Bakgrunnen for denne håndboken er erfaringer fra arbeid med språk i ulike barnehager i Fredrikstad kommune. Det kommer jevnlig henvendelser om hvordan barnehagene kan styrke sitt språkarbeid, og utvikle kompetansen på dette området. Ansatte i barnehagene har varierende kunnskap om språkmiljø og språkstimulering. Mange kan mye om språk og språkutvikling fra både utdanning og praksis, mens andre etterspør mer innsikt, særlig knyttet til språktiltak i barnehagen og flerspråklige barnehagemiljøer.

Denne håndboken er utarbeidet for å bidra til å samle det grunnleggende stoffet om hvordan barnehagepersonalet kan arbeide systematisk og målrettet med språkstimulering. Håndboken kan gi et grunnlag for videre arbeid med dette temaet på for eksempel personalmøter, planleggingsdager, avdelingsmøter og liknende. Den er ment som en veiledning i hvordan man kan legge til rette for språkstimulering, og et godt språkmiljø i barnehagen.

Håndboken gir også grunnleggende kunnskap om flerspråklighet og flerspråklig utvikling. Det finnes en rekke vedvarende myter knyttet til flerspråklighet i barnehagen. Faglig oppdatert kunnskap bidrar imidlertid til å avkrefte disse misoppfatningene, og gir et mer nyansert og forskningsbasert grunnlag for pedagogisk praksis. I tillegg presenteres kunnskap om ulike språk, noe som gir en dypere forståelse for hvordan språkutviklingen kan arte seg for barnet, og hva man med fordel kan legge vekt på i språkstimuleringen.

Håndboken skal være både konkret og praksisnær, og skal kunne brukes direkte av alle ansatte i barnehagen. Den er også ment som et grunnlag for veiledning og refleksjon rundt egen yrkespraksis.

Håndboken består av tre deler. I del 1 står det generelt om språk, del 2 tar for seg de sju språktiltakene i barnehagen, og del 3 handler om den flerspråklige barnehagen. Jeg har valgt å bruke tre fargekoder gjennom hele håndboken for å lettere finne fram til konkret informasjon. For å fremheve tips til språkarbeid og språkmiljø brukes grønn farge, ressurser på nett og kilder er fremhevet med gul, mens informasjon om de ulike språkene er fremhevet med blått.

Helt til slutt finner du et vedlegg som inneholder den allmennpedagogiske sjekklisten. Dette verktøyet er laget for å gi både barnehagepersonalet og foresatte mulighet til å få en helhetlig oversikt over barnets språkutvikling. Sjekklisten kan brukes til å vurdere hvordan språkmiljøet i barnehagen fungerer, hvilke tiltak og metoder som benyttes i det daglige språkarbeidet, og hvordan barnet utvikler sine språklige ferdigheter. Den gir også rom for å se på barnets språkbruk og språkforståelse både i barnehagen og hjemme, og kan dermed fungere som et felles grunnlag for dialog og samarbeid mellom hjem og barnehage.

Håndboken er skrevet av språkpedagog Katarzyna D. Sypula i Språkteamet i PPS, Tiltak Barnehage. Denne håndboken ble skrevet og gitt ut i 2020, men revidert i 2025.

Innhold

FORORD	2
DEL 1: GENERELT OM SPRÅK	4
BARNEHAGEN SOM SPRÅKARENA	4
SPRÅKTREET	5
SPRÅKETS TRE HOVEDKOMPONENTER	6
SPRÅKMILJØ I BARNEHAGEN	7
DEL 2: SPRÅKTILTAK I BARNEHAGEN	8
SPRÅKSTIMULERING I BARNEHAGEN	8
SPRÅKUTVIKLENDE SAMTALER	9
HVORDAN JOBBE MED SPRÅK GJENNOM SAMTALER	9
SPRÅKUTVIKLENDE FORTELLINGER	10
HVORDAN JOBBE MED SPRÅK GJENNOM FORTELLINGER	11
BØKER OG SPRÅKLIG BEARBEIDING AV INNHOLD	11
HVORDAN JOBBE MED SPRÅK GJENNOM BØKER	12
SPRÅKTILEGNELSE GJENNOM LEK	13
HVORDAN JOBBE MED SPRÅK GJENNOM LEK	13
LEK OG FLERSPRÅKLIGE BARN	14
SPRÅKLIG BEVISSTHET OG SKRIFTSTIMULERING	15
HVORDAN JOBBE MED SPRÅKLIG BEVISSTHET OG SKRIFTSTIMULERING	15
BRUK AV SPRÅK I AKTIVITETER OG OPPLEVELSER	16
HVORDAN JOBBE MED SPRÅK GJENNOM AKTIVITETER OG OPPLEVELSER	16
ARBEID MED ORD OG BEGREPER	17
HVORDAN JOBBE MED ORD OG BEGREPER	17
DEL 3: FLERSPRÅKLIG BARNEHAGE	19
MORSMÅL	19
KUNNSKAP OM FLERSPRÅKLIGE BARN	20
BARNES BRUK AV ENGELSK I NORSKE BARNEHAGER – EN RESSURS, IKKE EN RISIKO	21
FASER I FLERSPRÅKLIG UTVIKLING	22
MYTER OM FLERSPRÅKLIGHET	23
FORSKJELLER I SPRÅKLYDER, ORDESTILLING OG GRAMMATIKK I ULIKE SPRÅK	23
KORT INFORMASJON OM ARABISK, KURDISKE SPRÅK, POLSK OG SOMALI	25
SYNLIGGJØRING AV DET KULTURELLE OG SPRÅKLIGE MANGFOLDET	27
TILVENNING I BARNEHAGEN	28
TIPS TIL HVA VI KAN GJØRE PÅ AVDELINGEN/ I BARNEHAGEN:	28
SAMARBEID MED FORELDRENE OM BARNES SPRÅKUTVIKLING	30
STØTTENDE OG INKLUDERENDE SPRÅK I BARNEHAGEN	31
VEDLEGG 1: ALLMENN PEDAGOGISK SJEKKLISTE	32

Del 1: Generelt om språk

Barnehagen som språkarena

«Tidlig og god språkstimulering er en viktig del av barnehagens innhold. Alle barn skal få god språkstimulering gjennom barnehagehverdagen, og alle barn skal få delta i aktiviteter som fremmer kommunikasjon og en helhetlig språkutvikling» (Rammeplan for barnehagen s.23).

Personalet i barnehagen har ansvar for å invitere alle barna med i språklige aktiviteter. Det må legges til rette for at alle får varierte og positive erfaringer med å bruke språket som kommunikasjonsmiddel, som redskap for egne tanker, og for å uttrykke egne meninger og følelser. Språk er en forutsetning for samspill, deltakelse i lek, vennskap, læring, medvirkning, lese- og skriveferdigheter.

Barnehagen er en sentral arena for barns språkutvikling. I barnehagen får barna mulighet til å bruke og utvikle språket sitt i naturlige situasjoner gjennom hele dagen. Språket utvikles i samspill med andre – både barn og voksne – og det skjer i alt fra lek og måltider, til turer og påkledning. De ansatte i barnehagen har en viktig rolle i å støtte denne utviklingen ved å være bevisste språkmodeller. De setter ord på handlinger og følelser, utvider barnas ordforråd, og gir dem tid og rom til å uttrykke seg.

Et godt språkmiljø i barnehagen kjennetegnes av at barna får delta i meningsfulle samtaler, høre varierte språkuttrykk, og møte et språk som er tilpasset deres utviklingsnivå. Gjennom aktiviteter som høytlesning, rim og regler, fortellinger og utforskning av skriftspråk, stimuleres både den muntlige og den begynnende skriftlige språkforståelsen. Barnehagen skal også være inkluderende og anerkjenne det språklige og kulturelle mangfoldet barna bringer med seg. For barn med et annet morsmål enn norsk, er det viktig at de får støtte til å utvikle både morsmålet og norsk parallelt.

I tillegg til det pedagogiske arbeidet med språk, er barnehagen et sted hvor barna lærer å bruke språket sosialt – til å uttrykke ønsker, forhandle, samarbeide og løse konflikter. Dette skjer særlig i lek og samspill med andre barn. Personalet har en nøkkelrolle i å legge til rette for slike situasjoner, og veilede barna i bruken av språk. På denne måten blir barnehagen en levende og dynamisk språkarena som gir alle barn mulighet til å utvikle seg språklig i trygge og stimulerende omgivelser.

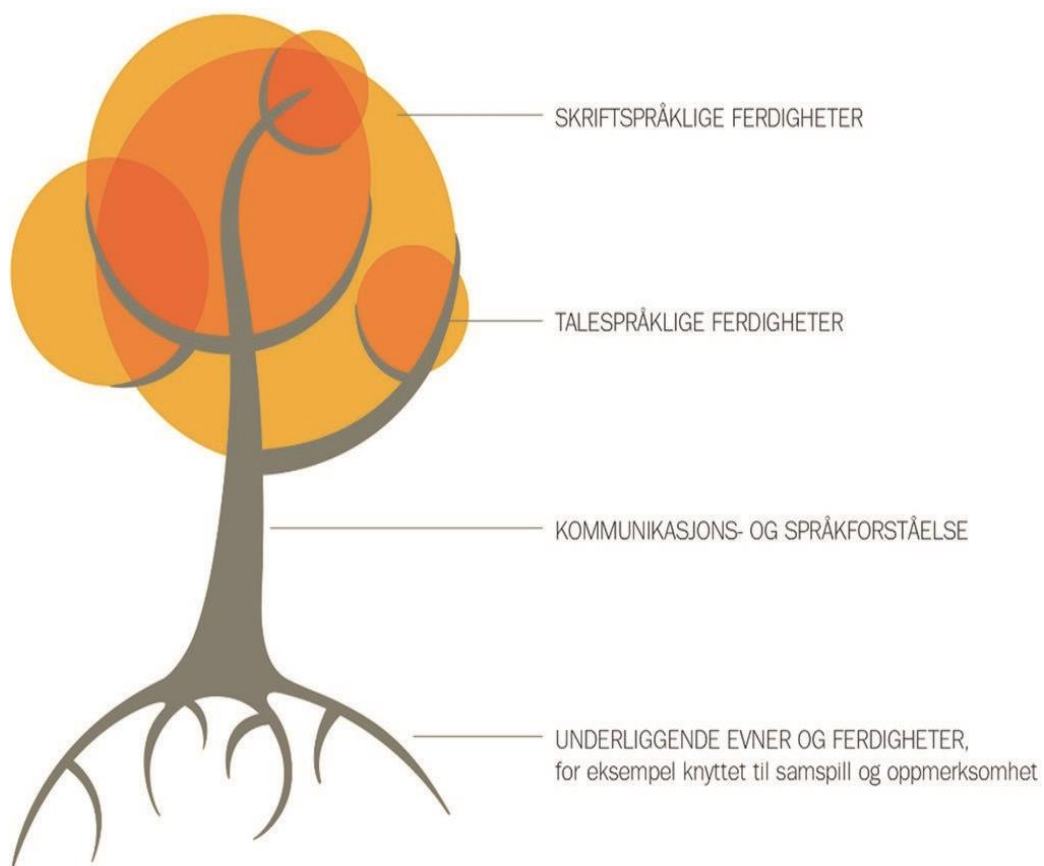
Det sentrale i håndboken er hvordan personalet kan fremme god språkutvikling gjennom de vanlige aktivitetene i barnehagehverdagen. Hensikten med håndboken er å bidra til en god språkutvikling for alle barn i Fredrikstad kommune. Tidlig innsats og god språkstimulering i barnehagen kan være avgjørende for å ikke falle utenfor utdanningssystemet.

I barnehagene i Fredrikstad kommune er det en stor andel flerspråklige barn. For at disse barna skal bli trygge i norsk før de begynner på skolen er det behov for systematisk språkstimulering i barnehagen, og god kompetanse om flerspråklighet blant personalet.

Denne håndboken er også ment som veiledning i hvordan man legger til rette for flerspråklig utvikling, og utvikling av en flerkulturell barnehage.

Språktreet

Barnets språkutvikling kan framstilles som et tre (Law, 2003 i Språk i barnehagen, 2017). Språktreet kan være kilde til å se på hvor og på hvilken måte språket kan stimuleres for alle barn. Røtter, stamme, grener, kvister og blader henger nøye sammen, påvirker hverandre og utgjør en helhet. Slik er det også med språket. For eksempel er barns språk avhengig av noen grunnleggende forutsetninger på samme måte som treets vekst er avhengig av røttene. Det viser også hvordan de språklige komponentene utvikles i et samspill og påvirker hverandre.

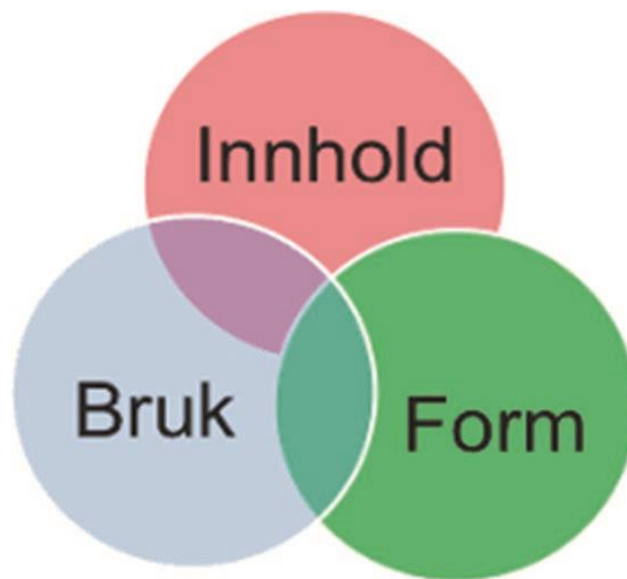

(bildet er hentet fra Språk i barnehagen- mye mer enn bare prat, s. 39, 2017)

- **Røttene:** er de underliggende evnene og forutsetninger for å lære språk; oppmerksomhet, hukommelse, kognitive funksjoner, samspill med andre, syn, hørsel m.m. I treets røtter ligger den kraften som gjør at treet kan vokse.
- **Stammen:** holder treet oppe. Velutviklet begrepsapparat med en god språkforståelse.
- **Grener:** er evnen til å uttrykke seg verbalt.
- **Bladene:** er språklydene, språklig bevissthet og utvikling av lese- og skriveferdigheter.

Språkets tre hovedkomponenter

De ulike sidene som inngår i språktreet kan også illustreres ved hjelp av Bloom og Laheys språkmodell (1978). Modellen viser hvordan relasjonen mellom de tre hovedkomponentene i språket; innhold, form og bruk, utvikles og påvirker hverandre. Å forstå disse tre komponentene hjelper barnehagepersonalet med å oppdage hvor et barn eventuelt strever med språket, tilpasse språkstimuleringen til barnets behov, og skape et rikt og variert språkmiljø som støtter alle sider av språkutviklingen.

- **Innhold:** Betydningen eller meningsinnholdet i ord og setninger.
- **Bruk:** Bruk og tolking av språk i en sosial kontekst.
- **Form:** Uttale og grammatiske prinsipper.

Eksempel som viser at språkets tre komponenter henger sammen og overlapper hverandre:

Når jenta på ett år sier «mokka-mokka» mens hun ser på moren sin og peker på smokken som ligger på bordet, er alle de språklige komponentene involvert.

Innhold: Ettåringen har lært seg at ordet smokk (mokka) representerer den faktiske gjenstanden, smokken.

Bruk: Jenta bruker blikket, sammen med ord, for å oppnå kontakt og samspill med moren, og hun peker for å lede morens oppmerksomhet mot det hun vil ha.

Form: Hun har ikke etablert den korrekte uttalen for smokk, men hun er i ferd med å beherske ordets rette form.

(Hentet fra Språk i barnehagen- mye mer enn bare prat, 2017 s. 45)

Språkmiljø i barnehagen

«Språklæring skjer når barna inngår i et aktivt samspill med andre. Derfor er et godt språkmiljø i barnehagen i høyeste grad et spørsmål om hvordan personalet involverer seg i den språklige samhandlingen med barna (Barns språkutvikling Høygård s.237)».

Barnehagen skal tilrettelegge for et godt språkmiljø. Spørsmålet er hvordan barnehagen kan lykkes i å skape et miljø som gir rom for allsidig språklig aktivitet, og hvordan det oppmuntrer og inviterer barna til å bruke språket sitt aktivt i hverdagen. «Arbeidet med språk i barnehagen skal være kunnskapsbasert, reflektert, planlagt, begrunnet, organisert, målrettet og helhetlig» (Språk i barnehagen, 2017 s. 3).

Systematisk og god tilrettelegging av språkarbeidet i barnehagen har stor betydning, og kan ikke overlates til tilfeldigheter. Systematisk språkarbeid handler om at barnehagelærere må skape system, og lage en plan for språkarbeidet. For å sikre et systematisk språkarbeid i barnehagen må personalet sette seg mål, etablere rutiner, og være engasjerte.

Systematisk arbeid innebærer:

Planlegging

- Lage målrettede planer for språkstimulerende aktiviteter.
- Integrere språk i alle deler av hverdagen – måltider, garderobesituasjoner, turer, osv.

Kompetanseheving

- Personalet får opplæring i språkstimulering og flerspråklighet.
- Refleksjon og faglige diskusjoner i personalgruppen.

Tilrettelegging av miljøet

- Tilgang til bøker, bilder, konkrete og symboler.
- Skape rom for samtaler og lek som fremmer språk.

Samarbeid med foreldre

- Informere og involvere foreldre i barnets språkutvikling.
- Gi tips til språkstimulering hjemme.

Kartlegging og observasjon

- Bruke verktøy som TRAS (Tidlig Registrering Av Språkutvikling) eller Alle Med for å følge med på barns språkutvikling.
- Observere hvordan barn bruker språk i lek og samspill.

Evaluering og justering

- Jevnlig evaluere tiltak og praksis.
- Justere planer basert på barns behov og utvikling.

Et godt språkmiljø i barnehagen kjennetegnes ved at de ansatte:

- Har kunnskap om barns språkutvikling.
- Reflekterer over bruk av språk i barnehagen.
- Har en plan for språkarbeidet.
- Jobber systematisk med språk i barnehagen.
- Har kunnskap om hvilke aktiviteter og arbeidsmåter som fremmer språkutvikling.
- Har bevissthet omkring egen rolle som språkmodell.
- Drøfter og utveksler erfaringer med språkarbeidet.

Ressurser:

- Språkveilederen. Espenakk, Frost m.fl. Bredtvet Kompetansesenter, 2007
- Oslostandard for et inkluderende leke- og språkmiljø. 2019
- Ståstedsanalysen: Kommunikasjon og språk. 2021, www.udir.no
- Dokumentasjon og vurdering av språk. Språk i barnehagen- mye mer enn bare prat. Udir, 2017 [Språk i barnehagen – mye mer enn bare prat | udir.no](http://www.udir.no)
- Allmennpedagogisk sjekklister. Huth og Sypula, 2024
- Kartlegging av barns språk i tidlig alder. Lyngseth (red), 2020
- Språkarbeid i barnehagen. Sandvik, 2021
- Språklæring det siste året i barnehagen. Alfheim, Fodstad, Munch og Semundseth, 2018
- [Barnehage | Språkløyper](#)– gratis kompetansepakke for barnehagepersonalet på området språk, lesing og skriving.
- [Forside - Statped](#): Språkforstyrrelser.
- [Barnehagens fysiske inne- og utemiljø | Barnehagemiljø](#)

Del 2: Språktiltak i barnehagen

Språkstimulering i barnehagen

Det skal jobbes med språk i barnehagen hver dag, og i alle situasjoner gjennom barnehagehverdagen. Et særtrekk ved den norske barnehagetradisjonen er at barn utvikler seg og lærer gjennom lek og aktiviteter. Det bygger på et helhetlig læringssyn om at barn lærer gjennom sansing og konkrete opplevelser og erfaringer. Barnets læring av språk vil foregå både gjennom uformelle og formelle læringssituasjoner i barnehagen. En dag i barnehagen består av mange hverdagssituasjoner der barna kan bruke språket aktivt, og et godt språkstimulerende miljø er preget av at personalet bruker språket i samspill med barna gjennom hele dagen.

Mange barnehager driver systematisk arbeid med språk, men flere ansatte gir uttrykk for at det er en utfordring å få nok tid til dette viktige arbeidet i en travel barnehagehverdag. Det kan kanskje være en hjelp å tenke at arbeid med språk ikke er noe som kommer i tillegg til alt det andre, men at det tvert imot skal være en naturlig del av det daglige samværet med barna. Alle hverdagens situasjoner og aktiviteter kan gi barna gode muligheter til å være språklig aktive.

Utdanningsdirektoratet har utarbeidet en språkveileder, «Språk i barnehagen- mye mer enn bare prat», der sju eksempler på språkstimulering i barnehagen trekkes fram.

Disse sju språktiltakene er:

1. Språkutviklende samtaler.
2. Språkutviklende fortellinger.
3. Bøker og språklig bearbeiding av innhold.
4. Språktilegnelse gjennom lek.
5. Språklig bevissthet og skriftstimulering.
6. Bruk av språk i aktiviteter og opplevelser.
7. Arbeid med ord og begrep.

Språkutviklende samtaler

«Personalet skal sørge for at alle barn får varierte og positive erfaringer med å bruke språk som kommunikasjonsmiddel, som redskap for tenkning og som uttrykk for egne tanker og følelser (Rammeplan for barnehagen s.24)».

Samtaler er en grunnleggende aktivitet for språktilegnelse og læring. Vi lærer språk og opprettholder språket gjennom å bruke språket sammen med andre. Kvaliteten på dialogen mellom voksne og barn har stor betydning på barns språkutvikling. Det er de samtalene der barn og ansatte opptre som likeverdige samtalepartnere som barn lærer mest språk av. Studier viser at både mange (tokens) og varierte (types) ord vi voksne bruker er av stor betydning for barns språklæring (Grøver, 2018).

Hvordan jobbe med språk gjennom samtaler

De voksne:

- Kommenterer og setter ord på ting i hverdagen, handlinger, tanker, opplevelser, følelser og aktiviteter.
- Er i dialog med barnet- lar barnet bruket språket! Barnet skal bades i språk, ikke druknes. Ofte får barn i barnehagen mange beskjeder- dette er ikke en samtale eller dialog!
- Benytter dagligdagse situasjoner til samtale. For eksempel er måltider et gyllent øyeblikk der vi ikke bare setter ord på det vi spiser og gjør, men også oppfordrer og inviterer alle barn til samtale om ulike hendelser og fenomener.
- Tilpasser språket sitt til barnas språk.

- Tilrettelegger for deltakelse i samtaler.
- Som stillasbygger; gjentar med hele setninger, hjelper samtalen i gang, bruker rett språklig form.
- Forklarer, undrer seg sammen med barna, reflekterer, diskuterer.
- Leker med språket og undrer seg over språket.
- Er bevisst på å veksle mellom situasjonsavhengige (samtale om her- og nå- situasjoner) og situasjonsuavhengige samtaler (samtale om der- og da- situasjoner).
- Er bevisst sin bruk av spørsmål. Hvilke spørsmål stilles barn?
- Åpne spørsmål (hvordan, hva, hvilke); er spørsmål som er kognitivt/språklig utfordrende. Lukkende spørsmål (spørsmål som leder til korte svar, ja, nei); er spørsmål som er lite kognitivt/språklig utfordrende.
- Jobber mot en dialogisk språkpraksis kontra monologisk språkpraksis.

Ressurser:

- Språk i barnehagen – Mye mer enn bare prat. Udir, 2017 [Språk i barnehagen – mye mer enn bare prat | udir.no](https://www.udir.no/sprak-i-barnehagen)
- Å lære språk i barnehagen. Vibeke Grøver, 2018
- Samtaler og språklæring. Olsen, 2020
- Film: Samtalen som arbeidsform: «Hvorfor kan ikke Iti fly?», Språkløyper [Barnehage | Språkløyper](https://www.barnehage.no/sprakloyper)
- Hverdagssamtalen, i pakken Språkhverdag, Språkløyper
- Støttende og inkluderende språk i barnehagen - et hjelpemiddel til samtaleutvikling. Oslo kommune 2019
- Film: Språkstimulering. 2-åringer, Språkløyper
- Artikkel: Bilder som utgangspunkt for samtaler, [NTNU Skrivesenteret | skrivesenteret.no](https://www.ntnu.no/skrivesenteret)
- Aktuelle Apper: Polyino, Barnespill Bimi Boo, App for små barn, Toca Boca, Fantorangen

Språkutviklende fortellinger

“I barnehagen skal barna få mulighet til å erfare ulike formidlingsmåter av tekster og fortellinger, som kilde til estetiske opplevelser, kunnskap, refleksjon og møter med språk og kultur” (Rammeplan for barnehager s.48).

Møter med gode fortellinger bidrar til at barna gradvis tilegner seg fortellerkompetanse, og blir i stand til å fortelle selv. Å fortelle stiller krav til bred språkkompetanse. For å fortelle må barnet kjenne og forstå ord og uttrykk som inngår i fortellingen. Fortelleren skal konstruere meningsbærende setninger med disse ordene. En fortelling har en struktur; den består av en begynnelse, selve handlingen og en avslutning. Når barnet forteller, bruker det språket sitt aktivt. Dette gir trening i å finne ord, bruke ordene, konstruere setninger, kommunisere en mening, og holde på en annens oppmerksomhet (Språk i barnehagen- mye mer enn bare prat, 2017).

Eksempel som viser hvor vanskelig det kan være å fortelle en historie:

«Dame har gått på kongekorona. En som gått og så noen som løpte også en løpe på huset også en sånn godteri kasta på gulvet og så sier «jeg hadde det huset» også korona tok dem».

Denne fortelling er umulig å forstå med mindre man kan stille barnet noen spørsmål underveis, og hjelpe barnet med å fortelle slik at det er forståelig. Dette barnet er fem år, er tospråklig, har en god tospråklig kompetanse, men har ikke nok erfaring med å fortelle historier med en viss sammenheng. I tillegg mangler barnet noen norske ord som gjør fortellingen uforståelig. Etter en del arbeid med fortellinger blant barna i barnehagen utviklet også denne gutten sin fortellerkompetanse.

Hvordan jobbe med språk gjennom fortellinger

- De voksne kan gi barna lyst til å fortelle gjennom selv å bruke mye fantasi og humor, og vise glede når de forteller.
- Når barna er i lek og i ulike aktiviteter er det god anledning til å invitere og oppmuntre dem til å bruke språket aktivt, og fortelle underveis.
- Oppmuntre barna til å fortelle om egne opplevelser eller noe de dikter opp, og at voksne viser barna at de er interessert i det som blir fortalt.
- Kan hjelpe til med å drive barnas fortellinger framover, for eksempel ved bruk av bekreftende, oppklarende og reflekterende spørsmål.
- Barn og voksne kan ta bilder på turer og under aktiviteter, og bruke disse som inspirasjon når de skal fortelle senere.
- Sammen kan barn og voksne lage esker med konkrete som barna kan bruke som støtte når de forteller.
- Bilder og konkrete brukes som støtte når barn og voksne forteller.
- Barn og voksne skriver ned fortellinger.

Ressurser:

- Språk i barnehagen – Mye mer enn bare prat. Udir, 2019 [Språk i barnehagen – mye mer enn bare prat | udir.no](#)
- [morsmål.no – Nasjonalt senter for flerkulturell opplæring](#) Flerspråklige fortellinger og fortellinger på flere språk
- [Eventyrstund | Litteraturhuset](#)
- [Leseboken.noHjem - Leseboken.no](#)
- [Snakkepakken – Språkverktøyet for hjem, barnehage og skole](#)
- Aktuelle apper: Bukkene bruse, Book Creator, Kidspiration, Toca Boca, Puppet Pals

Bøker og språklig bearbeiding av innhold

Forskning viser at lesing i barnehagen spiller en avgjørende rolle for barns språkutvikling, leseglede og evne til å uttrykke seg. Samtidig viser forskning at barnehageansatte i Norge leser mindre for barn enn i flere andre nordiske land. I norske barnehager skjer høytlesing ofte spontant og ustrukturert, og det er stor variasjon mellom barnehagene. I motsetning til dette har Sverige og Finland mer planlagt og hyppig høytlesing som en del av det pedagogiske arbeidet.

Gjennom høytlesning får barn tilgang til rike språklige og estetiske opplevelser, som styrker både begrepsforståelse og fortellerkompetanse. Dette er særlig viktig for flerspråklige barn, som får mulighet til å utvikle både morsmål og norsk. For å sikre at alle barn får like muligheter til språklig utvikling, anbefaler forskningen at barnehager jobber systematisk med lesing, bruker et variert utvalg av bøker, og skaper inspirerende lese- og lekemiljøer der

voksne er aktive og engasjerte medlesere. Internasjonale studier viser at **bare 15 minutter med høytlesing daglig** kan ha stor effekt på barns ordforråd og språkutvikling!

Gjennom barnelitteraturen møter barna et mer komplekst språk enn det de bruker selv i hverdagen. Skriftspråket har for eksempel ofte et rikere ordforråd, og et annet utvalg av grammatiske strukturer enn barnas hverdagsspråk. Barnelitteratur gir også et møte med språk utenfor her-og-nå-situasjonen, situasjonsuavhengig språk.

Dette kan bidra til at barna utvider ordforrådet sitt, og utvikler et språk som gjør dem bedre i stand til å sette ord på opplevelser og erfaringer, og til å uttrykke egne tanker, meninger og følelser. Gjennom bøker blir barna kjent med fiksjon og fortelling, og utvikler forståelse av verden, de får være en del av fellesskapet, det kan gi inspirasjon til lek, fantasi, medvirkning, mulighet til identifikasjon m.m. (Alfheim og Fodstad, 2017).

Hvordan jobbe med språk gjennom bøker

- De voksne leser bøker med og for barna daglig. Husk at alle barnehager i Fredrikstad har tilgang til digitale bøker gjennom Polylingo, og at bibliotekene, samt Litteraturhuset har utallige aktiviteter for både barnehager og foreldre.
- I møte med boka; vekker nysgjerrighet/skaper forventning.
- Voksne og barn snakker om bokens forside, tittel, forfatter, og om hva de tror boka handler om.
- Under lesingen; bruk av lesestopp. Studerer bilder sammen. Samtaler om hva som skjer, har skjedd, kommer til å skje videre, og hva de tror ord og uttrykk betyr. Den voksne oppfordrer og oppmuntrer barna til å undre seg, reflektere og komme med innspill.
- Hyppig bruk av spørreordene: hvem, hva, hvor, hvorfor og hvordan er med på å styrke leseforståelsen.
- De voksne bruker ulike måter å jobbe med bøker på. Bruk av konkrete, bilder, tekst, tegning, drama m.m.
- Barna har tilgang til et bredt utvalg av bøker. De voksne oppdaterer litteraturen jevnlig.
- De voksne gjør seg noen tanker om hvordan bøkene er organisert, hvor tilgjengelig de er, hvor oppdatert litteraturen er, hvor lesekroken/bøker er plassert og organisert.
- Bøker kommuniserer på flere språk. Barnehagen har bøker og lydbøker på ulike språk.

Ressurser:

- Språk i barnehagen – Mye mer enn bare prat. Udir, 2017 [Språk i barnehagen – mye mer enn bare prat | udir.no](#)
- «Skal vi leke en bok?» Språktilegnelse gjennom bildebøker. Alfheim og Fodstad, 2017
- Artikkel: Hva er egentlig dialogisk lesing, og hvilken effekt har det? Monica Melby-Lervåg, 2016
- [Barnehage | Språkløyper](#) Språk og leseaktiviteter.
- Film: Barn om bøker. Språkløyper
- Film: Bøker gir inspirasjon. Språkløyper
- Film: Bokpresentasjoner. Språkløyper
- Film: Å lese bøker med gjentakende mønster. Lesesenteret.no
- Film: Språk og leseaktiviteter. Språkløyper
- Film: Samarbeid mellom barnehage og bibliotek. [NAFO – Nasjonalt senter for flerkulturell opplæring](#)
- [Innlogging - ILT Education](#) (Polylino)
- [Det flerspråklige bibliotek - Det flerspråklige bibliotek](#); låner ut bøker på mange forskjellige språk. I tillegg kan man låne spill og flerspråklige og fargerike eventyrposer. DFB har også bøker for salg
- [Barnebøker for Norge](#)
- [Sprell: Ressurser for deg som jobber i barnehagen | Universitetet i Stavanger](#)
- [Leseboken.noHjem - Leseboken.no](#) Nettbasert eventyrportal på 22 språk med barnesanger, karaoke og diverse aktiviteter
- Aktuell app: Polylino; digitale bøker for alle barn, på 65 ulike språk. Alle barnehager og skoler i Fredrikstad har tilgang.

Språktilegnelse gjennom lek

«Leken skal ha en sentral plass i barnehagen, og lekens egenverdi skal anerkjennes. Barnehagen skal gi gode vilkår for lek, vennskap og barnas egen kultur. Leken skal være en arena for barnas utvikling og læring, og for sosial og språklig samhandling (Rammeplan for barnehagen s.20)».

Store deler av barnehagedagen består av lek som er frivillig og lystbetont, og hvor barna deltar med glede og engasjement. Leken gir erfaring med å bruke språket. Barn lærer nye ord gjennom interaksjon og respons. I leken bruker barna både verbal og non-verbal kommunikasjon. De uttrykker tanker, følelser og ønsker, spiller roller, planlegger, diskuterer og argumenterer, og de håndterer konflikter og inngår i relasjoner.

Lek er en grunnleggende arena for barns språkutvikling, der de får utforske, uttrykke og utvide sitt språk i meningsfulle og engasjerende sammenhenger. Gjennom lek utvikler barn både ordforråd, setningsstruktur, og evnen til å kommunisere med andre. Det er avgjørende at voksne legger til rette for språkrike lekemiljøer der barn får bruke og utvikle språket sitt i samspill med andre.

Hvordan jobbe med språk gjennom lek

- De voksne setter ord på lek, utvider og støtter i leken. For noen barn kan det være vanskelig å argumentere, diskutere og sette ord på egne følelser i leken, og spesielt i konflikter. Den voksne har en viktig oppgave i å være en støtte i barns lek.

- De voksne legger til rette for lek som inviterer til bruk av språk. For eksempel ved å introdusere nye leker. Finn fram og gjør ulikt materiell tilgjengelig; utstyr og leker.
- De voksne bidrar til at barna bruker språket i leken.
- De voksne er bevisst sin egen språkbruk i leken, og introduserer nye ord og uttrykk som er nyttige i den gitte situasjonen.
- De voksne er bevisst på at det finnes mange former for lek som i ulik grad krever verbalspråklig kommunikasjon. Fysisk utfoldelseslek og enkle regelleker kan fungere godt uten at barna trenger å snakke så mye, mens rollelek krever mye språklig aktivitet.
- Lekemateriellet gjenspeiler barnegruppen. Kulturelt og språklig.
- Det fysiske miljøet, både ute og inne, utarbeides med tanke på et rikt og variert språkmiljø.

Lek og flerspråklige barn

Forskning viser at sosial lek er en sentral arena for barns språkutvikling, særlig i førskolealder. For flerspråklige barn kan det imidlertid oppstå barrierer i møte med et nytt språk, noe som kan føre til at de trekker seg tilbake fra lek med jevnaldrende. Når barn i liten grad deltar i sosial lek, mister de viktige muligheter til å tilegne seg språk gjennom naturlig samhandling, forhandling og felles meningsskaping.

Mange flerspråklige barn kan oppleve frustrasjon når de ikke blir forstått, eller når de selv strever med å forstå andre. Dette kan føre til emosjonelle reaksjoner, og økt risiko for konflikter i lek og samspill. Slike utfordringer kan igjen påvirke barnets selvfølelse, og videre deltakelse i fellesskapet.

For flerspråklige barn kan det være spesielt krevende å delta i lek som krever god norskspråklig kompetanse, derfor kan det være lurt å legge til rette for lek og aktiviteter som krever mindre bruk av språk. Dette gir barna mulighet for samhandling uavhengig av hvor godt de snakker norsk. Hele personalgruppa har et ansvar for at alle barn i barnehagen gis mulighet til vennskap og lek. Barn som i liten grad behersker norsk, vil særlig trenge støtte til å delta i lek, og ved å fremme inkluderende lekepraksis. De voksne kan bruke ulike strategier for å skape rom for at alle kan delta, blant annet ved selv å involvere seg i barnas lek (Svolsbru, 2017). Tidlig og systematisk støtte kan bidra til å styrke barnets språklige og sosiale utvikling, og forebygge utenforskap.

Synteserapporten om skandinavisk forskning på barns språk og språkmiljø i barnehagen (Sandvik, Gram Garmann og Tkachenko, 2014) viser at lek kan gi gode muligheter for andrespråkslæring, men at det tar tid, særlig der hvor barna er overlatt til seg selv i leken.

Rapporten gir følgende anbefalinger (Ibid. s. 29, 2014):

- Barn må få leke mye, fordi det er språkstimulerende.
- Barn må få leke ulike typer leker, fordi ulike typer leker krever ulike typer språk.
- Barn bør få leke mye ute, for utelek er særlig språkstimulerende.
- Personalet må følge med på barns lek, for å se om noen blir holdt utenfor.
- Personalet må hjelpe barn som holdes utenfor leken, eller som ikke kommer inn i leken, til å komme inn i leken.
- Dersom noen barn har problemer med å leke, må personalet delta i leken, og holde leken gående.
- Personalet bør selv delta i barns lek, og de bør revurdere holdningen om at «frilek» ikke skal forstyrres.

- Barn bør oppmuntres til å leke på flere språk i barnehagen, fordi dette kan fremme mestringfølelse hos den enkelte, og at flere barn får være med i leken.
- Barn må få mulighet til å leke med dem som er litt mer kompetente i språk og/eller lek enn dem selv.

Ressurser:

- Språk i barnehagen – Mye mer enn bare prat. Udir, 2017 [Språk i barnehagen – mye mer enn bare prat | udir.no](#)
- Å lære språk i barnehagen. Vibeke Grøver, 2018
- Oslostandard for et inkluderende leke- og språkmiljø, 2019
- Artikkel: Språk i lek og aktivitet - flerspråklighet i barnehagen. Gro Svolsbru
- [Intempo](#); Bravoleken
- Film: Språk og deltagelse i lek. [Nasjonalt lesesenter | Universitetet i Stavanger](#)
- Film: Språk i lek og aktivitet. [NAFO – Nasjonalt senter for flerkulturell opplæring](#)
- Film: Flerspråklighet som ressurs i mottaksbarnehagen, NAFO

Språklig bevissthet og skriftstimulering

“Barnehagen skal bidra til at barna leker, improviserer og eksperimenterer med rim, rytme, lyder og ord... Barna utforsker og gjør seg erfaringer med ulike skriftspråksuttrykk, som lekeskrift, tegning og bokstaver, gjennom lese- og skriveaktiviteter” (Rammeplan for barnehagen, s.48).

Språklig bevissthet er et samlebegrep for det å kunne reflektere over språket (TRAS, 2011). Ved å flytte fokus fra språkets innholdsside til språkets formside kan barn bli oppmerksomme på ord som er lange eller korte, eller forskjellen på ulike språklyder. Bruk av mye rim, regler, sanger, dikt, telleregler og bøker på rim gir barna muligheten til å feste seg ved språkets formside. Arbeid med de språkstimulerende tiltakene vil være med på å øke barnas språklige ferdigheter, og dermed kunne bidra til å forebygge lese- og skrivevansker.

Det finnes et mangfold av litteratur og materiell med språkleker man kan leke i løpet av barnehagedagen. Språklekens formål er å øke barnas viten om talespråket. Gjennom ulike leker gjør vi barna bevisst på at talespråket har et innhold (vi snakker med hverandre) og en form (talespråket kan deles opp i mindre deler, som man kan leke med).

Hvordan jobbe med språklig bevissthet og skriftstimulering

De voksne:

- Leker med språkets form med barna, for eksempel ved å rime, lage tulleord og finne ord som ligner på hverandre.
- Oppmuntrer barna til å lytte til lyder og rytmer i språk.
- Synger sanger sammen med barna hver dag. Både i lek, aktiviteter og samlinger.
- Snakker om språk og språklige variasjoner som f.eks. dialekter og ulike språk.

Ved å være gode språkmodeller som vektlegger barnas ulike språklige erfaringer, og som praktiserer positive holdninger til språklig variasjon, bidrar vi til utvikling av barnas språklige bevissthet. På denne måten legger vi også til rette for barnas identitetsutvikling.

- Viser interesse for ulike språk, skrifttyper og leseretning.

For eksempel har arabisk og kurdisk sorani leseretning fra høyre til venstre. Somali, kurdisk badini og kurmanji bruker de latinske bokstavene, og leseretningen er fra venstre til høyre, som på norsk.

- Leser med og for barna.
- Lar barna møte språklige symboler som bokstaver, og gjør barna oppmerksom på dem.
- Støtter barna når de utforsker skriftspråket.
- Viser interesse for det som barna lekeskriver, liksomskriver eller skriver.
- Skriver og viser at det som er skrevet, kan bli lest. Leser tekstene som barna har skapt.

På noen språk leser man alle bokstavene i ordene. I noen språk er noen bokstaver «stumme», eller når to bokstaver står sammen lager de en annen lyd. Det samme er det i det norske språket. Barn og voksne kan finne likheter og forskjeller i de ulike språkene.

(Men det er lurt at den voksne undersøker litt først). Du kan lese om ulike språkbeskrivelser på: [Veilederkorpset skole - Språkbeskrivelser](#)

- Inviterer barna til å bruke digitale verktøy.
- Støtter barna når de eksperimenterer med å omsette lyder til skrift.
- Skaper tekster sammen med barna. Er sekretærer når barna skaper tekst.
- Stimulerer barna til å bruke skriftspråket i lek.

Bruk av språk i aktiviteter og opplevelser

“Når barna deltar i ulike aktiviteter, bør de voksne sette ord på det barna gjør, og invitere til samtaler rundt det barna er opptatt av. På denne måten blir aktivitet og språk knyttet sammen. Den voksne tilpasser seg barnas språk for deretter å tilføre mer på barnas premisser” (Språk i barnehagen- mye mer enn bare prat, 2017 s.12).

Alle hverdagens aktiviteter og opplevelser kan gi barna gode muligheter til å være språklig aktive. Barna kommuniserer seg imellom med kroppsspråk, mimikk og ord, og barna og de voksne kommuniserer og snakker sammen om det som skjer, og det de gjør og opplever. Felles opplevelser og aktiviteter gir unike muligheter for kommunikasjon mellom barna, og mellom barn og voksne. Felles opplevelser danner også grunnlaget for at alle kan forstå hva som lekes, og hva det snakkes om.

Hvordan jobbe med språk gjennom aktiviteter og opplevelser

- Førstehåndsupplevelser skaper ofte interesse og engasjement. De språklige aktivitetene går ut på å sette ord på opplevelser, leke med ord, undre seg, beskrive, fortelle, forklare, spørre og svare.
- Voksne tar med barn på ulike gjøremål, og er bevisst på hvordan de bruker språket.
- God for forståelse åpner for å bruke språket aktivt. De voksne forbereder barn på hva de skal gjøre, og hva som skal skje. I etterkant snakker barn og voksne sammen om hva de har gjort, og hva som har skjedd. Spesielt viktig i forhold til flerspråklige barn er at voksne avklarer i tillegg ord og begreper i forhold til det som skal skje, skjer, og har skjedd.
- Bruk av bilder. Dagtavle. Bruk av konkrete.
- Språkleker. Språklek kan være så mangt. Å utforske rim, regler, rytmer, lyder og stavelser i ord er noe man ofte forbinder med språklek. Formålet med språklek er å stimulere den språklige bevisstheten hos barna. Barn som er språklig bevisste og kan leke med språkets formside, har som oftest et bedre utgangspunkt for å lære å skrive og lese enn barn som er lite språklig bevisste.
- Språkgrupper og lekegrupper.
- Bruk av sang og musikk. Musikk gjør språkinnlæringen både lettere, raskere og artigere. Musikk stimulerer ulike sanser hos barnet, og barna lærer inn rytmen i språket. Ofte

synger barn sangene lenge før de bruker ord, og før de forstår meningen med de norske ordene. Sang og musikk skaper fellesskap, glede, og er med på å lære både ord og lyder i språket.

- Spill, regler og sangleker.

Ressurser:

- Språk og lek. Bylander og Thomsen, 2013
- Skoggruppemetoden. Læring gjennom mestring. Misund og Nordahl 2009
- Snakkepakken
- Språkkista
- Språklek. Carin Rydja, Ellen Heidi Strand, 2010
- Språkleker. Frost og Lønnegaard, 2007

Arbeid med ord og begreper

“Barnehagen skal bidra til at barn videreutvikler sin begrepsforståelse og bruker et variert ordforråd” (Rammeplan for barnehager, s.48).

Begreper er ordenes innholdsside. Ord og begrep er ikke det samme, men brukes ofte om hverandre. Et ord er en merkelapp, et symbol for noe. Eks. «stol». Begrepet stol inneholder all informasjon som gjør stol til en stol. Eks. et møbel, vi kan sitte på den, den har rygg i motsetning til krakk m.m. Et ordforråd er ikke bare å si ordene. Barn må lære hva ordene betyr, og hva de står for (dybdeforståelse). Barn tilegner seg gradvis nye ord og deres betydning, og tar dem opp i språket sitt. Barna lærer nye ord og får begrepsforståelse ved å erfare og oppleve sammen med andre i ulike situasjoner i hverdagen.

I barnehagen er det avgjørende å arbeide målrettet med ord og begreper for å styrke barns språkforståelse og begrepsapparat. Et rikt ordforråd legger grunnlaget for videre læring, både språklig, sosialt, og faglig. For at dette arbeidet skal være effektivt, bør det være planlagt og systematisk. Ved å innføre for eksempel «ukens ord» eller «månedens begreper» kan personalet sikre at barna møter sentrale og relevante ord flere ganger, i ulike sammenhenger, og gjennom varierte aktiviteter. Dette gir barna mulighet til å forstå, bruke, og eie ordene – ikke bare gjenkjenne dem. Et slikt planlagt arbeid gjør det også lettere å inkludere flerspråklige barn, ved at man kan koble nye ord til barnas erfaringer og morsmål, og dermed støtte både språkutvikling og deltakelse i fellesskapet.

Hvordan jobbe med ord og begreper

- De voksne klarer å skille mellom ord og begreper. Er det ordet eller begrepet barnet kan/ikke kan? Noen barn kan begrepet, men ikke ordet, mens andre barn kan og bruker ulike ord, men forstår ikke begrepene.
- Voksne konkretiserer og visualiserer nye ord ved hjelp av gjenstander, bilder, stemme, mimikk, tegn og kroppsspråk, for å gjøre det tydelig for barna hvilket innhold ordene har.
- Introduksjon av nye ord og arbeid med begreper inngår i en naturlig sammenheng i barnas hverdag.
- De voksne bruker både hørfrekvente (ord som forekommer ofte i språket, både muntlig og skriftlig) og lavfrekvente ord (ord som brukes sjeldnere, og ofte er mer spesialiserte eller faglige).
- De voksne bruker nye ord i meningsfulle sammenhenger. For at barnet skal lære et begrep, må barnet «møte» begrepet i ulike settinger og ulike sammenhenger. Vi lærer sjeldent ord og begrep bare ved å høre det en gang.

- Stoppe opp ved ulike ord. Hva betyr ordet? Hva heter det på morsmålet? I hvilken sammenheng bruker vi ordet?
 - Systematisk læring av ord og begrep gjennom barnehageåret. Det er nyttig å utarbeide egen «årsplan» for arbeid med ord og begreper som dere bruker systematisk. «Snakkepakken året rundt» er et eksempel på systematisk ord- og begrepslæring.
- NB! Det er viktig å undersøke om ord og begrep man jobber med finnes på barnets morsmål, og hvilke erfaringer barnet har med begrepet. I tillegg kan det være lurt å finne ut hvilke erfaringer barnet har til de ulike begrepene man jobber med. F.eks. ordet «hytte» finnes ikke som eget ord på polsk. Dette ordet må erstattes med enten «sommerhus» eller et «lite hus». Det kan være vanskelig å finne det eksakte ordet/begrepet man jobber med på både morsmål og norsk, - så det å oversette ordet direkte til norsk kan bli feil. Det kan i tillegg være store forskjeller i konkrete ord i forhold til dialekter i de ulike språkene, så det hender at selv om man oversetter et ord til barnets morsmål, kan det hende barnet ikke er kjent med begrepet.
- Er det nok å forklare ord med ord eller må vi gjøre oss andre erfaringer? Konkreter? Bilder? Bruk av digitale verktøy?
 - Systematisk bruk av språkstimulerende verktøy. For eksempel «Grep om begreper», «Språkkista», «Snakkepakken» og «Begrepsmodellen».
 - Bruk av spill og bøker. Eks. Villkatten, bildelotto, memory, spill man lager selv på enten Inprint eller i Word.

Ressurser:

- Språk i barnehagen – Mye mer enn bare prat. Udir, 2017 [Språk i barnehagen – mye mer enn bare prat | udir.no](https://www.udir.no/sprak-i-barnehagen)
- Begrepsmodellen. En veileder om Begrepslæring. Sæverud, Forseth, Ottem og Platou, 2011.
- Begrepsaktiviteter. K. Hole, 2015
- Grep om begreper – en metodikk for begrepslæring. Ingvild Grove og Helle Ibsen, 2015
- Språkverktøy: Snakkepakken.
- Språkverktøy: Språkkista. Bråthen 2012
- [Bildetema](#) Bildetema er en flerspråklig bildeordbok med bilder, tekst og lyd inndelt etter temaer.
- Artikkel: Ordforråd i førskolealder og senere leseferdigheter – En Meta analytisk tilnærming. Bente Hagtvatn m.fl., 2011
- Artikkel: Trollet bodde i vann med fart i – om stimulering av ord- og begrepskompetanse hos flerspråklige førskolebarn. Irmelin Kjelaas, 2009
- Film: Snakk og vinn. Barns ordforråd, Språkløyper
- Aktuelle apper: Polylingo, Bimi Boo, Teachers Pack 1, Fantorangen, Kubbe rydder, Språkkista2, Kidspiration Maps, Se og si, Sort it out, Norsk førsteord, Sound touch, Pekebok for barn, Toca Boca

Del 3: Flerspråklig barnehage

“Personalet skal bidra til at språklig mangfold blir en berikelse for hele barnegruppen, støtte flerspråklige barn i å bruke sitt morsmål, og samtidig aktivt fremme og utvikle barnas norsk/samiskspråklige kompetanse” (Rammeplanen for barnehagen s.24).

Barnehagen skal være en inkluderende arena der språklig mangfold ses på som en ressurs for hele barnegruppen. I tråd med Rammeplanen har personalet et ansvar for å støtte flerspråklige barn i å bruke og utvikle sitt morsmål, samtidig som de aktivt fremmer barnas norsk- eller samiskspråklige kompetanse. Dette innebærer å anerkjenne og synliggjøre barnas språklige bakgrunn i det pedagogiske arbeidet, og å legge til rette for et miljø der alle språk verdsettes og brukes som en naturlig del av hverdagen. Et slikt arbeid styrker barnas identitet, tilhørighet og språklige trygghet.

I barnehagen møter mange barn flere språk. Alle barn vil ha utbytte av å være i et flerspråklig miljø fordi de i møte med språk som er annerledes enn deres eget, kan bli nysgjerrige på andres språk, og mer oppmerksomme på sitt eget. Barna opplever da at ting de omgir seg med, ikke heter det samme på de forskjellige språkene. I et flerspråklig miljø blir språk noe alle kan snakke om, undre seg over og sammenlikne. Det bidrar til språklig bevissthet, og gir anledning til å reflektere rundt språk og språklig variasjon. Samtidig kan barna oppleve at ulike språklige kompetanser blir verdsatt (Språk i barnehagen- mye mer enn bare prat, 2017).

Ressurser:

- Ulikhet og fellesskap. Sand, 2021
- Flyktningkompetent barnehage. Tveitereid, Vestad, Sævik, Fandrem, 2017
- [morsmål.no – Nasjonalt senter for flerkulturell opplæring](#) Flerspråklige ressurser for barnehage og skole.
- [NAFO – Nasjonalt senter for flerkulturell opplæring](#)
- <https://sites.google.com/goskole.no/veilederkorpsetskskole/start> flerspråklige ressurser, kompetanseheving, fagstoff knyttet til tema flerspråklighet, mangfold og inkludering.
- Polylingo. [Innlogging - ILT Education](#)
- [Barnebøker for Norge](#) er en nettside for barn, lærere og foreldre for å fremme flerspråklighet i Norge.
- [Leseboken.noHjem - Leseboken.no](#)
- [Barnehage | Språkløyper](#)
- Aktuelle Apper: Språkkista2, Se og si, Polylingo

Morsmål

Det første språket, morsmålet, også kalt hjertespråk, er grunnleggende for all videre språklæring. Valvatne og Sandvik (2007) gir tre begrunnelser for hvorfor det er viktig å arbeide med morsmålet i barnehagen. For det første skal barnet kommunisere med andre familiemedlemmer. For det andre skal barnet ha mulighet til å utvikle seg ut fra det nivået som tilsvarer deres egen alder, og for det tredje skal barnet ha mulighet til å støtte seg på det språket det allerede kan, når det skal lære et nytt språk.

Det er vanlig å skille mellom simultan (samtidig) og suksessiv (stegvis) flerspråklig utvikling. Simultan flerspråklig utvikling innebærer at man lærer to eller flere språk samtidig, mens

suksessiv flerspråklig utvikling innebærer at en lærer andrespråket etter at det første språket er etablert. Jo yngre barnet er når det lærer det andre språket, vil den flerspråklige utviklingen ligne på simultan flerspråklig utvikling. Forskning viser at god språkutvikling på barnas morsmål er avgjørende for barns utvikling, forståelse av andrespråket, og for barns kognitive utvikling (Cummins, 1984, Engen og Kulbrandstad, 2009).

- Morsmål er det språket man behersker best eller identifiserer seg med, eller identifiseres med av andre.
- Det er det språket barnet har som sitt beste redskap til å "gripe verden", til å utvikle begreper, og til å sette ord på ting, følelser, opplevelser og erfaringer.
- Et godt utviklet morsmål er en grunnleggende forutsetning for den videre språklige utviklingen, og er redskap for tenking, og som uttrykk for egne tanker og følelser.
- På morsmålet kommuniserer barnet på nivået som tilsvarer barnets alder og kognitive utvikling.
- Danner grunnlaget for læring av andrespråket.
- Bruk og utviklingen av morsmålet hemmer ikke barna i utviklingen av norsk. Språkene står ikke i «veien» for hverandre, men støtter opp om hverandre og bidrar til utvikling på begge språk.
- Det barna lærer på morsmålet overføres til norsk. Om morsmålet stagnerer kan dette forsinke andrespråket, og barnets sosiale og intellektuelle utvikling blir skadelidende.
- Det er viktig å legge til rette for et språkmiljø som fremmer språklig mangfold slik at alle barna utvikler språkene sine på best mulig måte.

Det er viktig å tenke på at barnehagen og hjemmet har to forskjellige språk- og læringsarenaer. De erfaringene barnet gjør hjemme er det ikke sikkert at barnet erfarer i barnehagen og omvendt. Det er derfor viktig at barnet også lærer gjennom morsmålet det som skjer i barnehagen, fordi det ikke alltid er slik at barnet møter disse ordene og begrepene hjemme. Slik kan barnehagen bidra til å berike barnets tospråklighet.

Kunnskap om flerspråklige barn

Forskning viser at det tar tid å lære et nytt språk. For å bygge opp et hverdagsspråk tar det 1-2 år, og for å bygge opp et «akademisk språk» (skolespråk/dybdespråk) tar det 5-7 år (Cummins, 1984). Dvs. det tar mellom fem og sju år å lære et andrespråk så godt at det kan overta morsmålets rolle som kognitivt verktøy.

Det er naturlig for barn og voksne med flerspråklig bakgrunn å bruke hele sin språkkompetanse. Det vil blant annet si at de veksler mellom språkene sine i kanskje en og samme setning. Dette kalles «kodeveksling», og er en del av barnets flerspråklige kompetanse (Engen og Kulbrandstad, 2000). Noen tospråklige barn har en periode hvor de velger å snakke morsmålet fremfor det nye språket. Dette kalles «den tause perioden». Barnet velger å lytte til språket i en periode, og «samle opp språk», før de selv prøver å snakke det. Den tause perioden varer vanligvis opptil et halvt års tid (Bråthen 2012).

Når en lærer et nytt språk i tillegg til morsmålet vil andrespråket kunne være preget av overføringer fra morsmål, og forenklede konstruksjoner i norsk. Dette blir kalt for mellomspråk. Barnet overfører uttale, grammatikk og setningsstruktur fra morsmålet til norsk. For eksempel starte fortellende setninger på arabisk med verb, noe vi ikke gjør på

norsk. Et barn som lærer norsk i denne perioden kan ha en annen setningsstruktur, og bøye ord annerledes enn de som har norsk som morsmål. Derfor er det lurt å innhente informasjon om hva som er likt/ulikt i forhold til norsk og barnets morsmål.

Det er store forskjeller i språkkunnskaper blant barn i barnehagene. Det er ikke nok å «bare gå i barnehagen», leke med andre barn eller bare prate med barna. Forutsetning for å lære et språk er et godt språkmiljø i barnehagen. Språkarbeidet bør være systematisk og målrettet, og bør inneholde variasjon mellom spontane og planlagte læringsprosesser. Det kreves også kompetanse blant personalet, god pedagogtethet og nok bemanning. Barnehagens oppgave er å være positiv til et språklig mangfold, og arbeide for at alle barn kan utvikle nysgjerrighet og stolthet til ulike språk. Flerspråklighet er en ressurs for barnet, for barnehagen og samfunnet (Gjervan, 2006).

Informasjonsheftet «Barn i flerspråklige familier», tydeliggjør betydningen av å ta vare på og utvikle morsmålet. Foreldre er viktige ressurser i språkarbeidet, blant annet ved å opprettholde og videreutvikle barnas morsmål. Noen foreldre tenker at barnet kun bør snakke norsk, for at det skal lære norsk best mulig. Disse foreldrene har behov for informasjon fra barnehagen om hvordan det er å lære flere språk samtidig, og om morsmålets betydning for andrespråkutviklingen. Det er som regel nyttig for barnet at foreldrene snakker det språket de behersker best, når de er i dialog med egne barn (Språk i barnehagen- mye mer enn bare prat, 2017).

Barns bruk av engelsk i norske barnehager – en ressurs, ikke en risiko

I dagens samfunn er det helt naturlig at barn møter og bruker engelsk allerede i barnehagealder – gjennom lek, medier, eldre søsken eller andre barn. I noen kulturer tillegges det engelske språket større verdi enn det å kunne godt norsk eller morsmål. Det er både status og stolthet i at barnet kan og bruker engelsk. Dette er ikke noe farlig eller negativt. Tvert imot kan det være en styrke i barnets samlede språkutvikling. Det viktigste er at barna får støtte og stimulering på alle språkene de bruker, inkludert engelsk.

Når barn bruker engelsk i barnehagen, er det viktig at de voksne anerkjenner dette som en del av barnets språklige repertoar. I stedet for å korrigere eller avvise engelsk bruk, kan voksne gjøre barna bevisste på forskjellene og likhetene mellom språkene. For eksempel ved å si: "Du sa 'apple', på norsk sier vi 'eple'. På engelsk heter det 'apple', og på norsk heter det 'eple'." Slik språkbevissthet styrker barnets metalingvistiske ferdigheter, og gjør dem tryggere i alle språkene de bruker.

Det er også viktig å se på hele barnets språkkompetanse – ikke bare norskferdighetene isolert. Et barn som bruker både norsk, engelsk og kanskje et tredje språk hjemme, har en bred språklig kompetanse som bør verdsettes og bygges videre på. Barnehagen har en viktig rolle i å støtte denne utviklingen gjennom bevisst språkstimulering, varierte språkmøter og et inkluderende språkmiljø.

Faser i flerspråklig utvikling

Tabors og Snow (1994) har identifisert fire faser i flerspråklig utvikling hos barn. Disse fasene viser hvordan barn gradvis tilpasser seg og tilegner seg et nytt språk, og de kan variere i lengde og intensitet avhengig av individuelle faktorer som alder, eksponering og personlig motivasjon. De fire fasene er:

1. **Bruk av morsmål:** I denne fasen bruker barnet sitt første språk (morsmål) i kommunikasjon med andre, selv om de rundt dem kanskje ikke forstår det. Dette er et naturlig startpunkt hvor barnet føler seg mest komfortabel med sitt eget språk.
2. **Non-verbal periode:** Etter hvert som barnet innser at deres morsmål ikke blir forstått, kan de gå inn i en periode hvor de kommuniserer mer gjennom ikke-verbale midler som gester og mimikk. Dette er en overgangsperiode hvor barnet observerer og lærer det nye språket.
3. **Telegrafisk tale:** Når barnet begynner å bruke det nye språket, starter de ofte med korte, enkle setninger som inneholder de viktigste ordene for å formidle mening. Dette kalles "telegraphic speech" fordi det ligner på telegrammer som bare inneholder essensielle ord.
4. **Produktiv språkbruk:** Til slutt når barnet en fase hvor de kan bruke det nye språket mer flytende og korrekt. De begynner å danne komplekse setninger, og kan uttrykke seg mer fullstendig og naturlig.

Ressurser:

- Språk i barnehagen – Mye mer enn bare prat. Udir, 2017 [Språk i barnehagen – mye mer enn bare prat | udir.no](https://udir.no/sprak-i-barnehagen)
- Barns språkutvikling. Muntlig og skriftlig. Høigård, 2006
- Lær meg norsk før skolestart. Sandvik/Spurkland, 2012
- Verdt å vite om flerspråklighet. Vågen, 2018
- Se mangfold. Gjervan, 2006
- Språklæring det siste året i barnehagen (Alfheim, Fodstad, Munch, Semundseth, 2018)
- Å lære språk i barnehagen. Grøver, 2018
- Musikk og andrespråk. Kulset, 2022.
- Samtaler og språklæring. Olsen, 2020.
- Flerspråklige barn med språkvansker og språkforstyrrelser. Karlsen og Gjevikhaug, 2023
- Språkkista. Veiledning. Bråthen 2012

- Temahefter. Temahefte om språklig og kulturelt mangfold. Temahefte om språkmiljø og språkstimulering i barnehagen.
- Webinar: Språklig mangfold. www.udir.no
- Ressurshefte: Språklig mangfold – en berikelse for alle barn i barnehagen! En veileder om flerspråklig arbeid i barnehagen [Veileder om språklig mangfold i barnehagen – NAFO](#)
- Skjema: Samtaleguide om barnets morsmål. Til foreldresamtaler i barnehagen.
- morsmal.no – [Nasjonalt senter for flerkulturell opplæring](#) Flerspråklige ressurser for barnehage og skole.
- Nettressurs: Kompetanseheving NAFO [NAFO – Nasjonalt senter for flerkulturell opplæring](#)
- Informasjonsheftet «Barn i flerspråklige familier». Finnes på flere språk [Barn i flerspråklige familier – morsmal.no](#)

Myter om flerspråklighet

Det finnes flere myter om flerspråklighet i barnehagen. En vanlig myte er at det å vokse opp med flere språk forstyrrer barnas språkutvikling, eller at de begynner å snakke senere. Dette stemmer ikke. Flerspråklighet er en ressurs, og gir mange fordeler for barn.

Her er noen vanlige myter om flerspråklighet i barnehagen, og hvorfor de ikke stemmer:

Myte 1: Flerspråklige barn begynner å snakke senere.

Dette er ikke sant. Studier viser at flerspråklige barn vanligvis begynner å snakke til omtrent samme tid som enspråklige barn.

Myte 2: Flerspråklighet fører til språkforvirring.

Det er ikke slik at barn blander språkene sammen på en forvirrende måte. De utvikler en egen kompetanse i hvert språk.

Myte 3: Morsmålet må legges til side for å lære norsk.

Tvert imot, morsmålet er en viktig ressurs for å lære norsk og andre språk.

Myte 4: Det er best å lære ett språk om gangen.

Barn kan fint lære flere språk samtidig, og det kan til og med gi kognitive fordeler.

Myte 5: Barn med flerspråklig bakgrunn vil ha problemer i skolen.

Selv om det kan være utfordringer i overgangen til skolen, kan flerspråklighet være en styrke.

Det er viktig at barnehagen anerkjenner og verdsetter alle språkene barnet kan, og at de skaper et miljø som fremmer språkutvikling i alle språk. Ved å ta tak i disse mytene og ha kunnskap om flerspråklighet, kan barnehagen gi barn en god språklig start, og støtte dem i å utvikle sitt fulle potensiale.

Forskjeller i språklyder, ordstilling og grammatikk i ulike språk

Både kunnskaper om andrespråkutviklingen og trekk ved barnets morsmål er til god nytte når barn skal tilegne seg norsk. Slike kunnskaper gjør at voksne i barnehagen lettere forstår hvordan norsk fortoner seg for barnet, og hva man kan legge vekt på i språkstimuleringen for at barnet utvikler sine språkferdigheter. Her kan både foreldre og tospråklig personalet være

behjelpelig. Det er lettere for et barn å lære seg et nytt språk som er fra samme språkfamilie enn et som ikke er beslektet. Forskjeller i språklyder, ordstilling, grammatikk og valg av ord vil være annerledes, fordi barnet tenker på sitt morsmål.

- Mye kan finnes på nettet om de ulike språkene, og det er viktig å innhente noen opplysninger om barnets morsmål. For eksempel når man får oppgitt at barnet snakker «kurdisk» er det helt vesentlig å vite hvilken kurdisk dialekt barnet har som sitt morsmål; er det sorani, badini, kurmanji, zaza eller en annen dialekt? De er alle kurdiske språk, men har ulikheter selv om det også er mange fellestrekk. For eksempel er kurmanji og badini ganske like i tillegg til at de begge skrives med latinske bokstaver. Sorani sies å være veldig forskjellig fra de to dialektene både i forhold til ord, men spesielt i forhold til grammatikk og skriftspråk. Til sammenlikning er forskjellene som for eksempel tysk og engelsk. Det er også av interesse å vite hvilket land/området barnet er fra; for det kan være forskjell på dialekter i de ulike landene også. For eksempel kan kurmanji fra Tyrkia og kurmanji fra Syria være noe forskjellig.

Språklyder (Fonologi):

- Språk har ulike språklyder. For barn og voksne som lærer seg norsk er det lettest å tilegne seg språklyder som finnes i eget morsmål. De norske vokalene ø, y, og u er sjeldne i verdenssammenheng. Kombinasjon av flere konsonanter er heller ikke vanlig i andre språk i tillegg til konsonantforbindelsene kj- og -ng, som kan være vanskelige for mange med annet morsmål enn norsk. Til sammenlikning er det flere språk som har språklyder som er vanskelig å få til for de som har norsk som morsmål. For eksempel har arabisk 9 bokstaver som ikke kan sammenliknes med norske lyder. Barn kan få god trening med de norske språklydene gjennom sang, rim, regler og dikt.
- Somali: har ikke v- og p- lyden. De erstattes ofte med de nærmeste lydene som er f og b. Heller ikke z, y og j uttales likt på somali som på norsk.
- Arabisk: ukjente lyder; ø, æ, y, u, o, g og j. Vanskelig å uttale; v/p.
- Polsk: ukjente lyder; u, æ, ø, y, å. For mange er det vanskelig å skille på lydene i og y; eks. tinn/tynn. Æ forveksles med e eller a. Ø forveksles med e. Eks: Løve blir leve.
- Kurdiske språk: u, y, æ og ø er ukjente lyder.
- Vietnamesisk: kjent lyd; r.

Ordstilling (Syntaks):

Hva som er vanlig ordstilling i språk er forskjellig. I fortellende setninger på norsk er det vanlig å ha subjekt-verb-objekt (SVO), for eksempel «jeg spiser is». På mange språk har man den samme ordstillingen som på norsk, men man kan også ha setninger som starter med verb, objekt eller subjekt. På arabisk og urdu er det vanlig med verbet først (VSO) «spiser jeg is». Men setningene kan også være SVO eller OSV. På somali kan verbet stå enten først, i midten eller sist i setningen, men hovedregelen er som på norsk; SVO. Polsk er et bøyningsspråk med 7 kasus i entall og 7 kasus i flertall for substantiver, pronomener og adjektiver. Av den grunn er ordstillingen svært fri. Når man vet hva som er en typisk ordstilling på barnets morsmål kan man forstå hvordan og hvorfor barnet bruker den ordstilling på norsk som de gjør.

Eksempel:

- På polsk kan man si (selv om de fire første setningene er mest vanlig):
- Kot je rybe- Katten spiser fisk.
- Kot rybe je- Katten fisken spiser.
- Rybe je kot- Fisken blir spist av katten.
- Rybe kot je- Fisken katten spiser.
- Je kot rybe- Spiser katten fisken.
- Je rybe kot- Spises fisken av katten.

Grammatikk:

Det er store forskjeller mellom språk når det gjelder grammatikk. Gradbøying av verb, bruk av pronomen, preposisjoner og flertallsform av substantiv kan være veldig forskjellig fra det norske språket. For eksempel i arabisk bøyes verb etter personlig pronomen, entall, total, flertall, hunkjønn og hankjønn. Substantiv bøyes etter bestemt regel som verbene etter hankjønn/hunkjønn. Adjektiv bøyes etter substantivet og kjønn, total og i flertall. I polsk finner vi også noen av de samme reglene. På somali bøyes verbet etter entall/flertall og kjønn. Når det gjelder substantiv, adjektiv, og adverb er det ingen bøyning.

Bruk av preposisjoner kan også være annerledes fra norsk. Særlig preposisjonene i og på kan være vanskelig å skille. På norsk sier man; jeg går i barnehagen, men jeg går på skolen. På polsk må du fysisk være «på» for å si «på» noe. Så når man sier «jeg skal på skolen», vil det i teorien si at du skal være over skolen, altså oppå selve skolebygget. På kurdisk sorani sier vi; «sett deg på bordet» (ikke «ved bordet» som på norsk), mens på polsk sier man; «sett deg i nærheten av bordet». Da er det ikke rart det kan bli noen misforståelser i hverdagen, eller at barn bruker det norske språket slik de gjør.

Kort informasjon om arabisk, kurdiske språk, polsk og somali

Arabisk:

- Er det femte største språket i verden. Arabisk har en offisiell målform, klassisk arabisk/bokmål, men har mange ulike dialekter, både i forhold til land og innad i det landet arabisk brukes.
- Har 28 bokstaver i alfabetet, og leses fra høyre til venstre. 25 konsonanter (9 av disse har ikke tilsvarende norske lyder) og 3 vokaler (æ,o,y), eller alle de 28 bokstavene regnes som konsonanter. Når det gjelder vokaler deles de inn i korte og lange vokaler. De korte er tegn (ikke bokstaver) som settes på eller under konsonanten. De lange vokalene lages ved å tilsette en av tre bokstavene.
- Arabiske bokstaver skrives med et tegn på. Disse små tegnene gir forskjell på uttale, bestemt og ubestemt form.
- Grammatikken er veldig forskjellig fra norsk med mange regler og unntak. Se under ressurser.
- Arabisk har tre former av setninger; SVO, VSO eller OSV.
- Det finnes ingen sammensatte ord på arabisk.

Kurdiske språk:

Kurdistan er ikke i dag internasjonalt anerkjent som et eget land. Hvis man tenker på «Stor-Kurdistan» som en betegnelse på områder hvor kurdere er i flertall, er det en region som strekker seg over mange land i Midt-Østen. Blant annet Tyrkia, Iran, Irak og Syria. Kurdisk er ikke bare ett språk, men heller delt inn i flere dialekter. De tre største dialektene er sorani, kurmanji og badini. Sorani er svært forskjellig fra både kurmanji og badini. Ikke bare i forhold til ord og grammatikk, men også skriftspråket og leseretning.

- I Syria snakker flest av den kurdiske befolkningen kurmanji. På skolen er det arabisk.
- Nord-Irak: sorani eller badini
- Iran: flest som snakker sorani. Kurdere i Iran må snakke persisk på skolen.
- Tyrkia: flest kurmanji. På skolen er undervisningen på tyrkisk.
- Det finnes mange private engelske skoler i f.eks. Irak der barna lærer seg og snakker engelsk istedenfor kurdisk.

Polsk:

- Det polske alfabetet har 32 bokstaver; 9 vokaler (to av dem er nasale og finnes ikke på norsk) og 27 konsonanter.
- Er et bøyningsspråk, og har syv kasus i entall og 7 i flertall for substantiv, pronomener og adjektiv.
- Ordstillingen er fri på polsk.
- Utfordringer i forhold til å lære seg norsk:
- Ordstilling
- Riktig bruk av bestemt/ubestemt artikkel (finnes ikke på polsk).
- Uttale av norske vokaler. Spesielt u, y, ø og æ.
- Lange vokallyder (har ikke på polsk) eks. pen/penn.
- Bruk av personlig pronomener, da den ofte er en del av verbet på polsk.
- Problemer med å forstå forskjellen, og uttale y/i.

Somali:

- Et felles språk med fem forskjellige dialekter. Snakkes i Øst-Afrika, Somalia, Djibouti, Etiopia og Kenya. Skriftspråket: latinske bokstaver, skriveretning fra venstre til høyre.
- Har to typer vokaler; korte og lange.
- Har diftonger -ei, au, øy, ai.
- Er et syntetisk språk. Enkelte ord har en rekke endelser. Verb bøyes etter person, entall, flertall, tider.
- Ordstilling SVO, men som i arabisk kan setningene være VSO eller OSV.
- Vanskelig å uttale/gjenkjenne lyder som -skj, -sj, -sk, -ki.

Ressurser:

- <https://nafo.oslomet.no/>; en kort oversikt over albansk, arabisk, somali, tyrkisk, urdu og vietnamesisk, Liv Bøyesen
- [Salita - vi hjelper deg med å bli forstått](#)
- [Senter for flerspråklige barn og unge \(FBU\) - Nyheter](#)
- [morsmål.no – Nasjonalt senter for flerkulturell opplæring](#) Flerspråklige ressurser for barnehage og skole.
- [NAFO – Nasjonalt senter for flerkulturell opplæring](#)
- <https://sites.google.com/goskole.no/veilederkorpsetske/start> flerspråklige ressurser, kompetanseheving, fagstoff knyttet til tema flerspråklighet, mangfold og inkludering.
- Kompetansepakke fra Udir: Flerspråklig barnehagemiljø. [Kompetansepakke om et flerspråklig barnehagemiljø | udir.no](#)

Synliggjøring av det kulturelle og språklige mangfoldet

Å synliggjøre det kulturelle mangfoldet i barnehagen innebærer å la det gjenspeile barnegruppen kontinuerlig i det pedagogiske arbeidet, og ikke bare ved spesielle høytider eller markeringer. Dette betyr at personalet aktivt inkluderer ulike språk, fortellinger, tradisjoner og perspektiver i hverdagens aktiviteter, lek og læring. For eksempel kan barnas morsmål brukes i samlingsstunder, og bøker, sanger og leker bør representere ulike kulturer og bakgrunner. Ved å integrere mangfoldet i det daglige arbeidet, anerkjennes barnas identitet og erfaringer som en ressurs, og det skapes et inkluderende miljø der alle barn opplever tilhørighet og respekt.

Som bidrag i arbeidet med å styrke barnas språkutvikling på morsmål og norsk, kan barnehagen gjennomføre flere praktiske tiltak. Foreldre eller flerspråklige ansatte kan være viktige ressurser i dette arbeidet. Språk i barnehagen- mye mer enn bare prat (Udir, 2017) trekker fram eksempler på hvordan språklig mangfold kan synliggjøres:

- Voksne som vet hvilket morsmål barnet har, og blir kjent med likheter og forskjeller ift. språkene. Er det ulike lyder i språket? Hvordan er setningsoppbyggingen? Grammatikken? Her kan flerspråklig personalet og foreldrene være hjelpelige.
- Å anerkjenne barnets språk; å etterspørre barnets språklige ressurser.
- Voksne som bevisst trekker inn ulike språk i hverdagssamtaler. Både «språkkista2» app, google oversetter og morsmal.no er gode verktøy til dette i hverdagen.
- Barnas navn skrevet på flere skriftspråk på garderobeplassen.
- Skilt i barnehagen på ulike skriftspråk. morsmal.no og www.fubhg.no har lagt ut plakater og materiell på ulike språk. For eksempel «velkommen» og «gratulerer med dagen»- plakater.
- Ordliste på flere skriftspråk. For eksempel sentrale ord som brukes hyppig i hverdagen.
- Ukas ord, det vil si ett ord barna lærer på flere språk hver uke. For eksempel å hilse, å takke, å telle og ord knyttet til temaer barna arbeider med.
- Dagens bilde. Det vil si at et bilde av noe som har skjedd i løpet av dagen blir hengt opp, og at en kort tekst blir skrevet på flere skriftspråk.
- Sanger på ulike språk. På morsmal.no finnes det sanger og fortellinger på ulike språk.
- Bruk av lydbøker på flere språk.
- Rim og regler på ulike språk.
- Utkledningstøy som representerer forskjellighet.
- Leker som representerer forskjellighet.
- Prosjektarbeid knyttet til det kulturelle og språklige mangfoldet i barnehagen.
- Globus og kart sentralt plassert, og aktiv bruk av globus og kart i samtaler i hverdagen.

Tilvenning i barnehagen

Fredrikstad kommune har mange barn som begynner i barnehagen uten å beherske det norske språket. Å sikre en god tilvenning for barn som ikke kan norsk krever en kombinasjon av tålmodighet, støtte og tilrettelegging. Her er noen tips som kan hjelpe;

- **Bruk av morsmål:** La barnet bruke sitt morsmål samtidig som de lærer norsk. Dette kan gi dem trygghet, og en følelse av tilhørighet.
- **Visuell støtte:** Bruk bilder, piktogrammer og kroppsspråk for å hjelpe barnet å forstå og kommunisere. Dette kan være spesielt nyttig i begynnelsen.
- **Rutiner og struktur:** Ha faste rutiner og en tydelig struktur i hverdagen. Dette gir barnet forutsigbarhet og trygghet.
- **Samarbeid med foreldre:** Ha en god dialog med foreldrene om barnets språkutvikling, og hvordan de kan støtte barnet hjemme.
- **Språkstimulering:** Inkluder barnet i samtaler og aktiviteter som fremmer språkutvikling. Les bøker, syng sanger og lek med språket på en morsom og engasjerende måte.
- **Tålmodighet og oppmuntring:** Vær tålmodig, og gi barnet ros og oppmuntring for deres innsats og fremgang.

Tips til hva man kan gjøre på avdelingen/i barnehagen:

- Lag en liten ordbok med noen grunnleggende ord på barnets morsmål og norsk som dere voksne kan bruke på avdelingen. Det kan være ord som spise, drikke, sitte osv. Ta med foreldrene med på dette arbeidet, og flerspråklige ansatte.
- Sørg for språklig støtte til å kunne gjøre seg forstått, for eksempel gjennom bilder og konkreter. Bruk dagtavle og bilder som alle voksne har med/på seg. Enten kan man ta bilder av ulike situasjoner, finne bilder på nett eller bruke Inprint.
- Heng opp tematavler (eks. i garderoben henger dere opp bilder av klær og ulike uteleker/aktiviteter) i barnehagen slik at barnet selv/ eller andre barn/voksne kan gå bort og peke på det de vil gjøre/ fortelle/ kommunisere.
- Bruk Google oversetter. Tale, tekst og bildet. Alt blir ikke oversatt helt korrekt, men veldig nyttig når man virkelig trenger det. Mange foreldre bruker Google oversetter til å oversette norske skriv - gjennom kamerafunksjonen.
- Bruk Polylingo. Det å høre sitt morsmål er gjenkjennbart og trygghetsskapende. Det å lese bøker på barnets morsmål gir barnet en forforståelse, trygghet og anerkjennelse for eget morsmål, samtidig som det er språkstimulerende.
- Det kan også være fint å lære en sang eller en regle på barnas morsmål. Vi har gode erfaringer med å bruke sanger/musikk/fortellinger/eventyr som barna hører hjemme - som vi setter på i barnehagen for tilvenning/trygghet/trøst.
- Tenk igjennom lekemiljøet i barnehagen - er det gjenkjennbart for barnet? Er det noe av lekematerialet som barnet kjenner igjen? Eks. i kjøkkenkroken er det mat og matemballasje barnet kjenner igjen, utkleddingstøy har også f.eks. ulike sjal og stoff?
- Aktiviteter som krever lite språk er å foretrekke den første tiden, og la de nye barna bli kjent med leke- og aktivitetsmulighetene i barnehagen. Ofte er formingsaktiviteter å foretrekke. De ansatte må også være tilstede og støtte barna i leken.

Flerspråklige nettressurser:

- [Nyankomne 0–6 – NAFO](#)
- [Nye barn i barnehagen? – NAFO](#)
- Oppstartsbrev fra barnehagen på ulike språk: [Oppstarts brev til familier og barn på ukrainsk – morsmål.no \(morsmal.no\)](#)
- På [morsmål.no – Nasjonalt senter for flerkulturell opplæring](#) kan man finne flerspråklige ressurser for barnehage og skole, både til bruk for personalet og for foreldrene. Der er det informasjon på ulike språk, plakater til utskrift, informasjon om norsk barnehage, tilvenning mm.
- På [Bildetema](#) er det ord på mange ulike språk som dere kan bruke med barna (kommunisere gjennom/lære norsk med støtte fra morsmålet). Ordene er organisert i kategorier; mat, klær, familie, hus, kropp osv. Ordene/bildene kan skrives ut, og henges opp på avdelingen.
- Fredrikstad kommune har informasjon på andre språk ift barnehagestart: [Fredrikstad kommune - Informasjon på andre språk](#)
- [Flerspråklige barn og flyktninger i barnehagen | udir.no](#) Udir har samlet nyttige ressurser for dere som jobber med flyktninger og flerspråklige barn.
- Kommuneområde Oppvekst har utarbeidet en oversikt over flerspråklige ressurser til bruk i barnehagen, skolen og i hjemmet.
- Kommuneområdet Oppvekst har utarbeidet et informasjonshefte «Hjelp til en god oppstart i barnehagen, for barn med flukt- eller migrasjonsbakgrunn».

Samarbeid med foreldrene om barns språkutvikling

“Barnehagen skal i samarbeid og forståelse med hjemmet ivareta barnas behov for omsorg og lek, og fremme læring og danning som grunnlag for allsidig utvikling” (Rammeplanen for barnehager s.29).

Et nært samarbeid med hjemmet er viktig for å støtte barnets språkutvikling. Relasjonen mellom barnehagen og hjemmet må være preget av åpenhet og likeverd. Personalet har ansvar for å samarbeide med alle foreldrene på en slik måte at de opplever seg sett, hørt og inkludert. Foreldresamarbeid foregår i hverdagen gjennom daglig kontakt, og uformell prat om barnet og det barnet opplever i barnehagen.

Det er viktig at foreldrene får god anledning til å informere barnehagen om barnets språkpraksis hjemme. Samværsformer og aktiviteter i familien har stor betydning for barnas språkutvikling, og noen foreldre kan ønske råd og tips om hvordan de kan støtte barnets språklæring. I samarbeidet med foreldrene til flerspråklige barn er det viktig å støtte opp under barnas språklige utvikling, både på språket barna bruker hjemme og på norsk. En god utvikling av barnas morsmål vil kunne ha positiv innvirkning på tilegnelsen av norsk.

Foreldrene trenger informasjon. Når personalet informerer foreldrene om språkarbeid i barnehagen, må de understreke at barn utvikler seg i ulik takt, og at utviklingen ikke alltid skjer i en gitt rekkefølge. De må gi foreldrene god innsikt i det språkstimulerende arbeidet i barnehagehverdagen. De må forklare hvordan arbeidet med nye ord og begrepsforståelse foregår, og hva personalet gjør for å stimulere barnas språk i hverdagsaktiviteter, i lek og på turer. Dette kan samtidig gi foreldrene ideer til hvordan de kan bruke språket sammen med barna, og hvordan de kan invitere barna til å være språklig aktive i det daglige.

Det er viktig at foreldre og ansatte i barnehagen har en åpen dialog om hvordan barn lærer språk, hvor lang tid det kan ta, og betydningen av at barnet får bruke og høre det språket foreldrene er tryggest på hjemme. Samtidig bør det være en gjensidig samtale om forventninger – både til hverandre og til barnas utvikling. Ansatte bør forklare hvordan hverdagen i en norsk barnehage ser ut, med vekt på lek som læringsform, samtidig som de lytter til foreldrenes erfaringer og perspektiver. I mange kulturer er det stort fokus på formell læring fra tidlig alder, og noen foreldre kan bli bekymret når de hører at barna «bare leker» i barnehagen. Derfor er det viktig å formidle at lek er en sentral del av barns læring og utvikling i Norge.

Ressurser:

- Språk i barnehagen – Mye mer enn bare prat. Udir, 2017 [Språk i barnehagen – mye mer enn bare prat | udir.no](https://udir.no/sprak-i-barnehagen)
- Kartleggingsmateriell: Samtaleguide om barnets morsmål. Udir.no. [samtaleguide-om-barnets-morsmal.pdf](https://udir.no/samtaleguide-om-barnets-morsmal.pdf)
- Allmennpedagogisk sjekkliste. Huth og Sypula, 2024
- Nettressurs: Foreldresamarbeid, NAFO [Samarbeid mellom hjem og barnehage – NAFO](https://nafo.no/samarbeid-mellom-hjem-og-barnehage)
- www.morsmal.no. Flerspråklige nettressurser for både personalet og foreldrene.
- <http://www.fubhg.no/>. FUB har utarbeidet informasjonsmateriell, plakater og temaskriv. Finnes også på ulike språk [Brosjyrer Archives - Foreldreutvalget for barnehager](https://brosjyrer.archives.no/)
- Film: Dokumentarfilm: "Barnehagen - Små føtter, viktige steg" er en film om barnehagens betydning for læring av språk, kultur og sosiale ferdigheter. [Barnehagen – Små føtter, viktige steg!](https://barnehagen-smafoetter.no/)

Støttende og inkluderende språk i barnehagen

Hverdagssamtaler i barnehagen

1. Vær nysgjerrig, undrende og følg barns interesser.

Vis ekte interesse for det barnet er opptatt av.

Eksempler:

- «Hva tror du skjer hvis vi heller vann på sanden?»
- «Fortell meg mer om dinosauren din!»
- «Hvorfor tror du mauren går den veien?»

2. Inviter barnet inn i fellesskapet.

Alle barn skal føle seg sett og inkludert.

Bruk navn, smil og åpne invitasjoner til lek og samtale.

Eksempler:

- «Vil du være med og bygge tårn sammen med oss, Ali?»
- «Kom og se hva vi lager her, det er plass til deg også!»
- «Hva har du lyst til å leke i dag?»

3. La barnet være en aktiv deltager i samtalen.

Gi barnet tid til å uttrykke seg. Lytt aktivt og bygg videre på det barnet sier.

Eksempler:

- «Så du sier at det var en stor lastebil? Hva gjorde den?»
- «Hva skjedde etterpå?»
- «Hvordan føltes det da du mistet ballen?»

4. Lek med språket.

Bruk rim, regler, tøyseord og rytmer.

Språkleker gjør læring morsom og engasjerende.

Eksempler:

- «Ormen den lange, krøp som...»
- «Hva rimer på hatt? Katt, ratt, skatt!»
- «Vi sier 'hoppe-loppe-liten' og klapper i takt!»

5. Ikke rett barnets feil direkte.

Gjenta det barnet sier på en riktig måte, uten å påpeke feil.

Eksempler:

- Barnet sier: «Jeg så en hestebuss!»
- Voksen svarer: «Oi, du så en stor buss som lignet på en hest?»
- Barnet sier: «Jeg har spistet!»
- Voksen svarer: «Å ja, du har spist! Hva spiste du?»

6. Hjelp barnet med å sette ord på ting.

Sett ord på følelser, handlinger og opplevelser.

Dette utvider barnets ordforråd og forståelse.

Eksempler:

- «Du ble lei deg fordi klossen falt ned.»
- «Nå ble du glad, for du fikk det til!»
- «Du peker på den store, røde ballen – vil du leke med den?»

7. Vær en språklig rollemodell – hvilke spørsmål stiller vi barn?

Bruk varierte og åpne spørsmål som inviterer til refleksjon og samtale.

Eksempler:

- «Hva tror du skjer hvis vi planter dette frøet?»
- «Hvordan kan vi løse dette sammen?»
- «Hva likte du best med turen i dag?»

Vedlegg 1: Allmennpedagogisk sjekkliste

Forutsetningen for å lære et språk er et godt språkmiljø. Språkarbeidet bør være systematisk og målrettet, og bør inneholde variasjon mellom spontane og planlagte læringsprosesser. Flerspråklighet er en ressurs, og barnehagen må være positiv til et språklig mangfold.

Allmennpedagogisk sjekkliste bør brukes når personalet er i bekymringsfasen rundt et barn. Sjekklisten gir en oversikt over barnets ståsted og avdelingen/barnehagens språkarbeid. Svarene sjekklisten gir, er et godt utgangspunkt for videre språkarbeid med barnet, på avdelingen og som vedlegg i en eventuell henvendelse til PPS.

Barnehage

Hvor lenge har barnet gått i barnehagen?	
Har barnet gått i samme barnehage/avdeling hele tiden?	
Oppholdstid i barnehagen (ca. antall dager og timer i uken).	
Har barnet mye fri/ er borte over lengre tid? (sykdom, fri, ferie)	

Barnets ulike språk

Hvilke(t) språk brukes hjemme med barnet?	
Hvilke språk hører (og eventuelt bruker) barnet på fritiden? Eks. fritidsaktiviteter/ nettverk/ TV.	

Morsmål

Språkforståelse på morsmål

Forstår barnet hverdagsord? Eks. å spise, drikke, sitte, bil, smokk, flaske, bok m.m.	
Forstår barnet instruksjoner og/eller spørsmål? Eks. kom, sett deg på stolen, kan jeg få?	
Forstår barnet en fortelling/bok?	

Bruk av morsmål

Bruker barnet peking, mimikk og gester?	
Bruker barnet ord på morsmålet?	
Bruker barnet 1-2-3-4 ordsytringer?	
Uttrykker barnet sine ønsker verbalt? Eks. jeg er tørst, jeg vil leke, jeg må tisse m.m.	
Kan barnet være i dialog om noe?	
Er det noen lyder barnet ikke uttaler?	

Barnets norskspråklige utvikling

4 faser for flerspråklig utvikling: Hvor er barnet i sin norskspråklige utvikling?

1. Bruker kun morsmål.	
2. Non-verbal periode (taus, kommunikasjon med kroppsspråk).	
3. Telegrafisk og formulert tale (bruk av enkeltord).	
4. Produktiv språkbruk (hele setninger).	

Språkforståelse på norsk:

Forstår barnet hverdagsord? (Eks. spise, drikke, sitte, bil, smokk m.m).	
Forstår barnet instruksjoner og/eller spørsmål? Eks. kom, sett deg på stolen.	
Forstår barnet en fortelling/bok?	

Kommunikasjon/bruk av norsk språk

Det er vanlig at:

- Grammatikken (hvordan en setning er bygget opp) fra morsmålet overføres til norsk.
- Flerspråklige barn blander språk- kodeveksler- det er en del av den flerspråklige utviklingen.
- Norske vokaler kan skape en utfordring i forhold til uttale på ulike morsmål.

Bruker barnet peking, mimikk og gester?	
Bruker barnet ord på norsk? Ca. hvor mange? Gi eksempler.	
Bruker barnet 1-2-3-4 ordsytringer?	
Uttrykker barnet sine ønsker verbalt? Eks. jeg er tørst, jeg vil leke, jeg må tisse m.m.	
Kan barnet være i dialog om noe på norsk?	
Er barnet i lek med andre barn der språk brukes?	
Bruker barnet riktig rekkefølge på ord i setninger?	
Blander barnet morsmål eller engelsk med norsk?	

Fysisk miljø/Språkmiljø i barnehagen

Jobbes det systematisk med faste ord og begreper på avdelingen? Gi eksempler. Er det utarbeidet en plan for hva man jobber med ift. språkarbeidet på avdelingen?	
Brukes det bilder, ASK og konkrete i hverdagen?	
Deles barnegruppen i mindre grupper i løpet av dagen?	
Har barnehagen/avdelingen faste samlinger med konkrete og bilder?	
Synges det sanger hver dag? Brukes rim og regler?	
Har barnehagen en plass hvor det kan leses høyt for barn, der det er rolig og godt å sitte? Leses det høyt hver dag?	
Er det bøker tilgjengelig for barna?	

Foreldresamarbeid om barnets språk

Har dere snakket med foreldrene om hvordan barn lærer språk? (eks. tiltakslisten) Og hvordan man tilegner seg et nytt språk? (Eks. <i>stadier; at morsmålet er grunnlaget for å lære seg et nytt språk, at det tar 1-2 år å lære seg et hverdagsspråk, men 5-7 år å lære seg et akademisk språk</i>).	
Er foreldrene involvert i hva de skal ha fokus på ift. språkarbeid hjemme på morsmålet? (Eks. <i>bøker som leses i barnehagen, samtaleemner, månedens ord, viktige ord/temaer barnet trenger i hverdagen, eller for å bli med i leken</i>).	

Tips:

[samtaleguide-om-barnets-morsmal.pdf \(udir.no\)](#) Hensikten med samtaleguiden er å gi barnehagen et verktøy til bruk i foreldresamtaler, for å få mer kunnskap om flerspråklige barns språkutvikling.

Skrevet og revidert av Katarzyna D. Sypula i PPS, Tiltak barnehage, 2025

FREDRIKSTAD KOMMUNE

